

LBRIS

We know
books

GIAN SARDAR

Tăcerea care a urmat

Traducere din limba engleză
de Silvia-Alexandra Ștefan

forteen | 2026

CAPITOLUL 1

10 octombrie 1918

Au trecut mai bine de zece ani de la furtună, dar bombele și zgomotul par să amintească de ziua aia. Bombe care aterizează departe, dar nu suficient de departe. Bombe ce zguduie case și uși și sparg geamurile ferestrelor și aruncă foi de hârtie pe stradă, așa cum o făcuse odată vântul. Prima oară când Evelien s-a adăpostit într-o pivniță în timpul unui bombardament, chiar la începutul războiului, huruitul, smuciturile și spațiul sufocant din subteran au pus stăpânire pe ea și au cutremurat-o de-a lungul anilor până când s-a întors la mica fermă părintească dintr-un colțșor al Belgiei, până când a ajuns iar în pivnița lor, ținută în întuneric și învinovățită pentru că mama ei rămăsese afară, în furtună. Uneori, vinovăția e ca vântul. Pătrunde prin crăpături și umple golurile.

Prima oară când s-a ascuns în pivniță în timpul unui bombardament a fost și ultima oară. Amintirile din ziua aia nu doar că i-au rămas întipărite în minte, ci îi pulsează cu repeziciune prin sânge, îi accelerează bătăile inimii și îi fac picioarele să tremure.

— Te-am văzut aseară, îi spune Coletta, soacra ei.

Coletta, înaltă, cu păr creț și roșcat, mai rar de când a început războiul, cu smocuri adesea rămase printre degete când și le trecea

prin el. La polul opus față de mama lui Evelien, în toate aspectele importante, deși cele două femei au crescut împreună și fuseseră odată apropiate. Intră în camera lui Evelien, apoi deschide obloanele. Înăuntru se revarsă o lumină roșiatică de dimineată.

— Pe alee, continuă ea, în timpul bombardamentului.

Străfulgerări de roșu aprins, explozii albastre, dăre verzi. Cerul fusese o frumusețe înspăimântătoare, luminat de efortul Aliaților de a lovi bazele de hidroavioane care bombardaseră Londra și sud-estul Angliei. Încercarea zadarnică a lui Evelien: să caute să înlătore sensul și să vadă culorile numai ca pe niște culori. Nu doar ca să apere de durere, ci și ca să-și găsească un refugiu. Ca să poată trăi într-o lume de netrăit.

— Era destul de departe.

— Dacă ți se întâmplă ceva, iar noi suntem în pivniță și nu știm... Evelien, ce ne facem?

În sinea ei, lui Evelien îi place îngrijorarea femeii. Dar înțelege și că cineva care supraviețuiește patru ani în război e posibil să ajungă să se simtă de neînvinc, mai degrabă decât norocos, și că ea a început să riște prea mult.

— Eram chiar lângă ușă. Aproape înăuntru.

— *Aproape* înăuntru înseamnă afară. Și după ora stingerii?

„Greșesc când îmi spun că ce aud e doar un tunet?“ Una dintre primele întrebări pe care le-a pus Evelien când a început războiul. „Cred că avem voie să ne mai și protejăm un pic“, i-a explicat August, soțul Colettei, un bărbat scund, cu nări largi și păr grizonant zburlit. Până la urmă, au înțeles și ei: în mijlocul unui război care nu se mai termina, sub asediul groazei și pierderilor de neimaginat, singurul mod corect de a trăi era așa cum puteau ei să o facă. Și chiar dacă Evelien n-ar putea uita nicio clipă ce însemnau dărele de lumină, după atâta timp, uneori încerca

să vadă numai culoarea. Cu toate acestea, nu ar recunoaște că făcea asta. Sunt deja destule lucruri în neregulă cu ea.

Coletta continuă:

— Gândește-te cum ar fi să se întoarcă Emiel acasă după atâția ani și să te găsească *moartă*, chiar acum, la sfârșit. Un glont omoară la sfârșitul războiului tot așa de bine ca și la începutul lui.

„Gândește-te cum ar fi să se întoarcă Emiel.“

I-ar plăcea să se poată gândi la asta. Au trecut doi ani de când nu mai știu nimic de el, dar acum un an a *simțit* moartea lui Emiel. Aerul care a stat pe loc, o izbucnire neașteptată de tristețe. A fost o zi ca oricare alta, în afară de acea înțelegere inexplicabilă și copleșitoare care se trezise în ea. A știut atunci că el nu se va mai întoarce acasă, pentru că o simțise – pierdere, acolo unde până atunci fusese numai o absență. Și, deși războiul e aproape pe terminate, iar oamenii se agață de franjurii zdrențuiți ai speranței, cei morți pot rămâne doar morți.

* * *

Evelien are douăzeci și unu de ani și mereu și-a dorit să fie mai înaltă; e o femeie cu ochii de culoarea albastru-cenușiu a unui ocean furios și cu părul care nu e nici blond, nici șaten. E încăpățanată, obișnuia să dea jos pânze de păianjen în timp ce se balansa pe ultima treaptă a scării de lemn, în ciuda faptului că o lua un pic cu amețală; o femeie care odată frecase podeaua cu o perie de mână atât de tare încât i-au sângerat degetele, și care n-a vrut să plece cu ceilalți refugiați când amenințarea războiului a crescut, pentru că nu voia să-i părăsească pe Coletta și pe August,

părinții care nu-i dăduseră viață, dar pentru care știa că și-ar fi dat viața.

E și femeia care nu poate întoarce privirea de la o petală răsucită de trandafir într-o zi călduroasă, de la adâncitura pielii din pliul unei mâini, sau de la strălucirea de pe spinarea unui cățel. Ceea ce oamenii găsesc că e obișnuit sau lipsit de importanță sau chiar respingător – pe ea o fascinează cu totul. E o problemă asta. Înseamnă că e singura dintr-un grup de femei care va fi atrasă mai mult de chipul înfricoșat și obosit al unei mame decât de bebelușul ei, cea care chiar și acum, după patru ani de război și de ocupație, se oprește din mers când ar trebui să pășească mai departe, și se uită la ceea ce n-ar trebui să vadă, colecționând mereu texturi și nuanțe și expresii. Într-o zi va găsi vopsele și pensule și pânze și va elibera această frumusețe cumplită pe care o poartă în ea.

Deocamdată, totuși, ține totul înăuntru și se bucură de artă privind la ceea ce se află pe zidurile din jurul ei – sau la ceea ce stă ascuns *înăuntru* zidurilor.

Tablourile pe care angajatorul ei a rugat-o să le ascundă când a început războiul: două sunt pitite în spațiile goale în care alunecau odinioară ușile glisante ale salonului, înaintea ca nemții să rechiziționeze lemnul, iar altul e lipit sub ultimul raft din cămară. Din când în când se mai uită la ele – nu doar ca să se asigure că sunt încă acolo și că nu au pățit nimic, ci ca să-și satisfacă o poftă, dorința de a se arunca cu totul într-o lume paralelă.

Sprijinindu-se pe podeaua din salon, se folosește de un tac de biliard ca să ajungă în spațiul unde intra altădată ușa glisantă, ca să prindă sfoara cu capătul tacului. Trage, dar numai cât să simtă că-i opune rezistență și să verifice că pânza este încă acolo și că nu s-a întepenit. Georges Braque, *Peisaj lângă Anvers*. Anvers,

Belgia: un oraș-port, urban și cenușiu. Și, totuși, tabloul – care înfățișează o întindere de dune pe malul Râului Scheldt, cu o clădire pe fundal și un grup de goelete pe dreapta – seamănă foarte puțin cu peisajul la care se uitase Braque. Seamănă foarte puțin cu orice peisaj real, de fapt. În schimb, dunele par însufletite și pline de visare, având nuanțe vii, dar probabil lipsite de logică. Iarba și nisipul și vegetația răsar toate în fire de un verde smarald, brazde de roz, și curbe jucăușe de portocaliu și roșu. Apa este liliachie și galbenă, iar uneori pare pur și simplu nepictată – întinderi goale de pânză. Cerul are culoarea minții și a caramelului. Un orizont de acoperișuri violet.

„Nu are niciun sens“, a spus mama lui Evelien, Leona, când au văzut lucrarea. „Nu e niciun pic din Anvers aici.“ Era în 1906, și se aflau la Paris pentru ca Leona să poată semna niște documente după moartea unei mătuși. Călătoria *nu* ar fi trebuit să presupună și artă, arta era ceva pentru cei care aveau timp, nu și pentru Leona. Însă ploua, iar ușa galeriei de pe Rue Victor Massé era deschisă, așa că au intrat. Iată-l acolo. Radiind pe peretele lui. Vibrant și viu în timp ce afară ploua, iar lumea era monotonă și gri. „Ăsta nu e Anvers“, a mai spus o dată mama ei, de data asta ca o concluzie, ca și cum fusese dat un verdict. Stând într-o parte, o femeie s-a aplecat spre Evelien. „Nu e minunat când ceea ce vede cineva e chiar mai frumos decât realitatea însăși?“

Tabloul era o promisiune: *Lumea ta nu trebuie să fie cea pe care o văd ceilalți*. Ca un chibrit care a aprins iubirea pentru artă; din acea clipă, Evelien nu s-a mai putut gândi la altceva decât la pictură și la desen și la culori. Faptul că, într-o bună zi, mulți ani după aceea, avea să ajungă menajera celui care a cumpărat tabloul de la galerie încă pare o lucrare a sortii, și încă de la început s-a născut o legătură între ea și domnul Vanheule, angajatorul

ei, totul plecând de la dragostea lor împărtășită pentru pictură. „A fost“, cum spusese el odată, „ca și cum s-ar fi întâlnit doi străini care descoperă că au un prieten comun“.

În spațiul unde intra cealaltă ușă glisantă se află un alt tablou, un Renoir. Al treilea, un mic Matisse, e prins de raftul de jos dintr-un dulap.

În bucătărie, Coletta toarnă ultimul rest de făină într-un castron. Cumva, a reușit mereu să pună pe masă carne și legume – ceea ce nu i-a fost ușor.

— Zănele artiste nu le-au șterpelit peste noapte?

— Nu încă. Leneșele.

— Atunci, problema e alta: făina noastră e îndoită cu rumeguș. E ultima oară când mă mai duc la prăvălia lui Schmidt. Putem mânca morcovii din grădină. I-ai spus Părintelui Louwagie că o să-i duci o pătură?

— Îi e frig, dar nu vrea să recunoască.

Coletta face un semn din cap spre o pătură așezată pe un scaun din bucătărie. Cusută cu un albastru regal, delicat, culoarea favorită a preotului.

— Ia-o pe asta. Dar va pleca în curând, așa că du-te mai întâi în grădină, dar *fără desenat*.

Grădina ei, „grădina ei în ruine“, cum o numește, se află într-o casă nelocuită, care a fost distrusă când Aliații au aruncat o bombă peste clădirea de alături, pentru că ferestrele nu aveau obloanele trase, iar lumina strălucea înăuntru, transformând-o într-o țintă. Morcovi, salată, roșii crescute pe ascuns – orice semințe reușește să găsească, ea le plantează în clădirea distrusă. Însă adevărata atracție este ceea ce se întâmplă deasupra unor trepte sparte: o încăpere în care Evelien desenează: zidurile odată albe sunt acum acoperite cu lucrările ei.

— Totuși, va trebui să te asiguri că o duce până la el în cameră, altfel cine știe pe unde o mai lasă. Cum a făcut cu ochelarii. Și cu cartela pentru rație.

— Și cu noua cartelă pentru rație.

— Tocmai de-aia să nu-l scapi din priviri până când nu pune bine pătura, altfel cine știe ce neamț o să doarmă bine, iar eu nu vreau să am *așa ceva* pe conștiință. Și mai trebuie să-și țină și gura și să nu spună de unde o are. Ultimul lucru de care am nevoie e să-mi sufle nemții în ceafă și după ultima bucățică de țesătură pe care o mai am. Câte fac eu pentru omul ăla.

Coletta, o spiritualistă într-o țară de catolici. Când vorbește despre Părintele Louwagie, îi place să-și descrie relația cu el ca pe o prietenie care a sfidat rațiunea, deși, în multe privințe, această legătură a fost singurul motiv pentru care cei mai evlavioși catolici – ceea ce, în țara lor, înseamnă aproape toată lumea – încă mai vorbeau cu ea.

— Nu uita morcovii, mai zice Coletta în timp ce Evelien ia pătura.

Apoi femeia se întoarce să cântărească ultimul rest de făină, iar Evelien pornește pe aleea din spatele casei. Aerul are un ton bej și un iz de distrugere, ca și cum peste tot s-ar fi așezat praful unei catastrofe. Cerul de un albastru infinit e doar o amintire, o nostalgie de azur.

Caldarâm și cărămizi. Mușchi și violete. Bruges fusese un oraș de vis, cu narcise și lalele în ghivece la ferestre și cu sălcii plângătoare ale căror crengi mângâiau apa de pe canalele care traversează orașul. Un tărâm de basm, cu clădiri medievale și străduțe înguste șerpuitoare, precum și cu apă sclipitoare și podulețe pe care perechile stăteau să-și pună dorințe, cu reflexia

lor dedesubt, într-o lume lucioasă cu susul în jos, cu acoperișuri din țigla roșie și copaci și nori albi împrăștiați pe cerul de culoarea albăstrelelor.

Acum, oamenii nu au voie să stea prea mult pe poduri, și niciunde, de fapt. Acum, prea mulți copaci sunt ruți, iar cerul nu mai e albastru.

O ia pe o stradă distrusă, ocolind bălțile și trecând peste o barieră, numai ca să ajungă la casa cu grădina în ruine destul de repede cât să mai aibă timp să și deseneze înainte să meargă la Părintele Louwagie. Fațada e aproape intactă, deși mare parte din geamurile ferestrelor au fost sparte de multă vreme. Acoperișul, însă, abia dacă mai există, chiar dacă nu se vede din stradă. Mai aruncă o privire în jur, apoi trage repede de clanță, de patru ori în timp ce o împinge spre dreapta, și încuietorea stricată cedează.

Peste tot sunt numai buruieni. În cufere, în chiuvete, în cadă, în sertarele deschise. Vița de vie atârână și se târâște pe jos, iar florile galbene de măcriș își desfac bobocii pe lângă un fotoliu verde pe care se străduiește să-l țină curat. În spatele casei a existat cândva o grădină adevărată, dar pe aceea o puteau vedea și alții. Cum nemții cer ca orice recoltă să le fie predată pentru distribuție – o distribuție care, până ajunge la belgieni, se risipește ca valul pe un țărm încins și uscat – această grădină este o încălcare a legii. Dar ea riscă, nu doar pentru că plantele dau un gust mai bun puținului pe care îl au, iar legumele proaspete merită efortul, ci și pentru că, în afară de asta, nimic altceva nu-i aparține, de fapt. Niciodată nu a avut ceva al ei. De la casa părintească, la casa angajatorului și până la casa familiei soțului ei.

În locul ăsta care nu e al ei se simte de parcă s-ar întoarce acasă. Poate să stea întinsă pe spate și să se uite la soare prin grinzile frânte. Poate să se murdărească sub unghii și să meargă

descultă și să mestece codițe de pătrunjel. Și, cel mai frumos, poate să deseneze. Chiar în stânga ei se află scările rupte care duc spre ceea ce a mai rămas din etajul de sus. *Studioul ei de pictură*, cum îl numește. Pereți odată albi, acoperiți acum cu desenele ei în cărbune, grație bucăților arse de lemn de la casa distrusă de alături.

Dar la etaj, pe unul dintre pereți s-a scurs apă printr-o crăpătură din ce a mai rămas din tavan, formând un soi de pârâias peste desen. Stă în picioare în fața lui, încercând să alunge o presimțire întunecată.

Deși a știut mereu că această cameră nu va dăinui pentru totdeauna, acum simte că e începutul sfârșitului.

Apoi îi vine o idee, și se apucă de lucru, transpunând dăra într-un desen: un ibric în partea de sus a peretelui, din care picură lichidul negru.

Nu trece mult și își termină treaba, apoi o ia din nou pe stradă, încercând să meargă în umbre. Nemții încă ocupă mare parte din Belgia, dar schimbarea se simte în aer ca electricitatea statică – un avertisment slab. De curând, trupele care ocupau orașul Bruges au început să plece. Cu fiecare zi pleacă din ce în ce mai mulți, iar cei rămași se frământă neliniștiți. Se apropie o confruntare, e clar, și, deși încă de la început Evelien și-a protejat inima, ferind-o de speranță, și și-a păzit trupul, având grijă să nu fie văzută, acum, mai mult ca oricând, e important să continue. Capul plecat. Un pas înaintea celuiilalt.

Traversează un pod, iar norii roșii se văd precum garoafele în reflexia apei. Peste drum, soldații trag saltele dintr-un cămin pentru copii surdo-muți și orbi, cărând pe umeri țevi de plumb. Într-un colț, o femeie bătrână se uită fix la ei, cu privirea plină de reproș.

În spatele bisericii se află o clădire din cărămidă care pare să fie așezată într-o umbră sacră. Părintele Louwagie stă jos, pe pragul de la intrare. Fragil, ca pergamentul. Soarele strălucește prin părul lui rar.

Se ridică încet.

— Credeam că ai uitat.

— Nu sunt eu o uitucă.

În timp ce spune asta, își dă seama că a uitat de morcovi.

— Coletta a zis că ți-ai pierdut cartela de rație.

Își trece palmele peste pantalonii negri.

— Minciuni. Numai minciuni.

Ea se uită spre școala copiilor.

— Nemții iau saltelele de la copiii orbi.

— Saltelele și țevile de plumb pentru încălzire. „Demontează sau distruge“, asta pare să fie ultimul lor ordin. Nu-i pune la încercare, totuși. O să trecem și de asta.

Zâmbește spre pătură.

— Ei bine, asta chiar e deosebită. Dar mie nu-mi trebuia. Dacă altcineva...

— Nu mai e nimeni, nicăieri, în toată Belgia, care să aibă nevoie de ea. Așa că o las aici.

El surâde.

— În toată țara, toți bine-mersi în paturile lor.

— Și sătui. Cu toții, sătui de nu se mai pot mișca.

Chiar cu o zi înainte, Evelien văzuse oameni leșinând pe stradă de foame.

„Mă ajuți să deschid poarta?“

A fost primul lucru pe care i l-a spus vreodată Părintele Louwagie. Avea treisprezece ani când părinții au trimis-o în Bruges să lucreze, când și-au dat seama că valoarea ei la fermă